



RZECZPOSPOLITA POLSKA

PIERWSZY ZASTĘPCA  
PROKURATORA GENERALNEGO  
PROKURATOR KRAJOWY

Warszawa, dnia 15. 11. 2021 r.

1001-1.071.10.2021

**Pani**  
**Posel**  
**Joanna Borowiak**  
**Przewodnicząca**  
**Komisji Polityki Senioralnej**  
**Sejm Rzeczypospolitej Polskiej**  
**IX kadencji**

W odpowiedzi na pismo z dnia 11 sierpnia 2021r. nr PSN.0140.18.21 skierowane do Ministra Sprawiedliwości, które przekazane zostało do Prokuratury Krajowej, w sprawie planu pracy Komisji Polityki Senioralnej na okres od dnia 1 sierpnia do dnia 31 grudnia 2021 r., uprzejmie przedstawiam informacje w zakresie punktu 7 planu pracy dotyczące oszustw wobec seniorów, przeciwdziałanie im oraz sposobów ich unikania i możliwości karania sprawców tych przestępstw.

Postępowania przygotowawcze, których przedmiotem są oszustwa popełnione na szkodę osób starszych lub nieporadnych życiowo pozostają w szczególnym zainteresowaniu Prokuratora Krajowego. Dokonujące się w ostatnich latach przemiany demograficzne, starzenie się społeczeństwa sprzyjają nasileniu tych zjawisk. Liczba zgłaszanych przestępstw popełnianych na szkodę osób starszych lub nieporadnych stale wzrasta. Ich oddźwięk społeczny jest szczególnie istotny, bowiem popełniane są przy wykorzystaniu zaufania pokrzywdzonych do innych osób czy chęci niesienia pomocy bliskim lub potrzebującym.

Przestępstwa popełniane na szkodę osób starszych obejmują czyny zabronione realizowane metodami „na wnuczka”, „na policjanta”, „na pomoc społeczną”, „na gazownię”, „na wypadek”, „na operację”, a ostatnio „na spis powszechny”, w których sprawcy wykorzystując łatwowierność i obniżony poziom czujności osób starszych, doprowadzają je do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem.

Częstą formą działania jest także wykorzystywanie niezdolności seniorów do należytego pojmowania konsekwencji własnego działania w relacjach z przedstawicielami różnych firm (podmiotów gospodarczych) oferujących pokrzywdzonym różnego rodzaju usługi lub przedmioty. Nasileniu uległy przestępcze działania pozorujące rzeczywisty kontakt z przedsiębiorstwami sektora teleinformatycznego i finansowego. Osoby pokrzywdzone wprowadzane są w błąd albo wyzyskiwany jest ich błąd lub niezdolność do należytego pojmowania swojego działania, poprzez oferowanie bezwartościowych przedmiotów, usług, nakłonienie do zaciągnięcia zobowiązania finansowego w postaci pożyczki lub kredytu na rzecz nieuczciwej osoby. W skrajnych przypadkach zdarzają się przypadki oszustw skutkujących utratą przez pokrzywdzonych prawa własności nieruchomości lub też utratą majątku całego życia.

Szczególne aspekty towarzyszące opisanym przestępczym procederom spowodowały podjęcie przez kierownictwo Prokuratury szeregu działań mających na celu z jednej strony sprawne i skuteczne prowadzenie postępowań przygotowawczych o przestępstwa z art. 286 k.k. (oszustwo), z drugiej zaś strony uwzględnienie w sprawach, w których pokrzywdzonymi są osoby starsze lub nieporadne życiowo ich prawnie chronionych interesów, w tym podejmowanie czynności z zakresu prawa cywilnego i administracyjnego zmierzających do przywrócenia stanu sprzed zaistnienia przestępstwa.

W dniu 12 sierpnia 2016 r. Prokurator Generalny wydał wytyczne w sprawie zasad prowadzenia postępowań przygotowawczych o przestępstwa finansowe popełniane na szkodę wielu pokrzywdzonych przy wykorzystaniu instrumentów finansowych oraz działalności bankowej, w których obok wprowadzenia metodyki prowadzenia w tej kategorii postępowań przygotowawczych, polecił prokuratorom

formułowanie wniosków dotyczących wymiaru kary odzwierciedlających wysoki stopień społecznej szkodliwości takich czynów a także podejmowanie pozakarnych czynności ukierunkowanych na podważenie zawartych umów z pokrzywdzonymi będących podstawą wyłudzenia pieniędzy.

Z kolei, w skierowanych do podległych prokuratorów wytycznych z dnia 22 sierpnia 2016 r. w sprawie zasad prowadzenia postępowań przygotowawczych o przestępstwa udzielania pożyczek o charakterze lichwiarskim oraz o przestępstwa oszustwa skutkujące utratą przez pokrzywdzonych prawa własności nieruchomości, Prokurator Generalny dostrzegając wysoką szkodliwość społeczną i szeroką skalę tych przestępstw zwrócił uwagę na konieczność podejmowania zdecydowanych i skutecznych działań ze strony prokuratury.

Ofiarami przestępstw udzielania pożyczek o charakterze lichwiarskim i oszustw skutkujących utratą przez pokrzywdzonych nieruchomości najczęściej są osoby najsłabsze, które z uwagi na swój sędziwy wiek, nieporadność życiową lub brak rozeznania w sferze prawnej w praktyce pozostają bezbronne wobec tego rodzaju przestępczości i dlatego wymagają podwyższonej ochrony. Sprawcy tych przestępstw wykorzystując niewiedzę, łatwowierność i trudną sytuację pokrzywdzonych dla własnych korzyści majątkowych stosują metody zasługujące na szczególne potępienie.

Również i w tym przypadku przekazując wskazówki metodyczne w zakresie stosowania właściwych kwalifikacji prawnych, najczęściej przestępstwa oszustwa o jakim mowa w art. 286 § 1 k.k. zwrócono uwagę prokuratorom na potrzebę podejmowania czynności o charakterze cywilistycznym ukierunkowanych na możliwość podważenia transakcji polegających na obrocie nieruchomościami.

Od kilku lat kierownicy jednostek organizacyjnych prokuratury mają obowiązek zwracania uwagi podległym prokuratorom prowadzącym i nadzorującym postępowania karne o przestępstwa stypizowane w art. 286 § 1 k.k., w szczególności gdy zawiadamiającymi są osoby w podeszłym wieku lub nieporadne życiowo, na konieczność wnikliwego i rzetelnego badania zdarzeń opisanych w zawiadomieniach o przestępstwie w kontekście możliwości wyczerpania znamion występku oszustwa, przy uwzględnieniu łatwowierności, czasami naiwności pokrzywdzonych. W tego typu sprawach tak daleko idące naganne zachowanie

sprawcy jest okolicznością obciążającą, która winna być uwzględniana w procesie formułowania i przedstawiania przed sądem wniosków o karę przez prokuratorów występujących w indywidualnych sprawach.

Spenalizowane w art. 286 Kodeksu karnego przestępstwo oszustwa, które polega na działaniu sprawcy w celu osiągnięcia korzyści majątkowej i doprowadzeniu innej osoby do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, w typie podstawowym zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. W przypadku działania sprawcy, który dopuszcza się przestępstwa oszustwa w stosunku do mienia znacznej wartości, tj. którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 200 000,- zł, następuje obostrzenie odpowiedzialności – sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 (art. 294 § 1 k.k.). Przy wymiarze kary istotną funkcję, zarówno prewencyjną, jak i rekompensującą, pełni orzekana kara grzywny oraz obowiązek naprawienia, w całości lub części, wyrządzonej przestępstwem szkody.

Trzeba dodać, że w bieżącej praktyce prokuratorskiej stosowane są również i inne instrumenty władczego oddziaływania na pracę prokuratorów. Sprawy skomplikowane o szerokim zakresie przedmiotowo – podmiotowym obejmowane są monitoringiem lub zwierzchnim nadzorem służbowym jednostek organizacyjnych prokuratury wyższego szczebla. Jakkolwiek gromadzone w systemach informatycznych prokuratury dane statystyczne nie wyodrębniają z kategorii czynów zabronionych z art. 286 k.k. kategorii przestępstw obejmujących *stricte* zdarzenia polegające na popełnianiu oszustw na szkodę osób w podeszłym wieku, to jednak w ramach nadzoru służbowego zbierane i analizowane są informacje dotyczące tego typu przestępczości. Ponadto identyfikuje się nowe sposoby popełniania przestępstw oraz podejmowane są adekwatne działania mające na celu skuteczne ich zwalczanie.

W związku z rozwojem i upowszechnieniem Internetu coraz częściej do oszustw dochodzi także w cyberprzestrzeni w związku z funkcjonowaniem platform inwestycyjnych, które pod pozorem prowadzenia działalności inwestycyjnej na rynku Forex, doprowadzają do niekorzystnego rozporządzenia mieniem

pokrzywdzonych, w tym niejednokrotnie seniorów. Postępowania, których przedmiotem są oszustwa dokonywane przy wykorzystaniu platform internetowych, pozostają w zainteresowaniu i monitorowaniu przez działający w Departamencie do Spraw Przeszeczności Gospodarczej Prokuratury Krajowej Dział do Spraw Cyberprzeszeczności.

Prowadząc postępowania mające za przedmiot wyłudzenie pieniędzy od osób starszych, w toku śledztw szeroko wykorzystuje się dostępne instrumenty, zarówno prawa karnego materialnego jak i procedury karnej, w celu wykrycia sprawców tych przestępstw, pociągnięcia ich do odpowiedzialności karnej oraz naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody. Podejmowane są zdecydowane działania mające na celu zabezpieczenie mienia pochodzącego z przestępstwa. Sukcesywnie przedstawia się zarzuty kolejnym osobom organizującym lub biorącym udział w przestępczym procederze jak również kierowane są akty oskarżenia.

Jako przykłady spraw z omawianej kategorii przestępczości można podać następujące.

Prokuratura Okręgowa w Płocku prowadzi, objęte zwierzchnim nadzorem służbowym Departamentu do Spraw Przeszeczności Gospodarczej Prokuratury Krajowej śledztwo o sygn. akt V Ds 165/15, w sprawie usiłowania doprowadzenia oraz doprowadzenia w latach 2014 – 2018 na terenie całego kraju wielu osób zwłaszcza w podeszłym wieku, do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w związku z podpisaniem przez pokrzywdzonych oszukańczych umów o świadczenie usług telekomunikacyjnych, telemedycznych oraz sprzedaży energii elektrycznej zawieranych na rzecz kilku podmiotów gospodarczych.

Zakres tego śledztwa jest bardzo szeroki, obejmuje kilkanaście tysięcy pokrzywdzonych. Okoliczności zawierania umów przez pokrzywdzonych wskazują na z góry przygotowaną działalność ukierunkowaną na wyłudzenie środków finansowych. Osoby (telemarketerzy) działające w imieniu objętych śledztwem spółek, po uprzednim wyszukaniu potencjalnych klientów w podeszłym wieku, wykorzystując ich problemy ze zrozumieniem zasad obowiązującej gospodarki rynkowej, działając na niekorzyść pokrzywdzonych, zawierali z nimi umowy o świadczenie usług telekomunikacyjnych lub sprzedaży energii elektrycznej,

wprowadzały w błąd między innymi co do rzeczywistego podmiotu świadczącego usługi, treści i charakteru podpisywanych dokumentów. Oferowano także wykonywanie świadczeń medycznych, których ustalony w toku postępowania podmiot gospodarczy nie był w stanie zrealizować.

Dotychczas w śledztwie skierowano akt oskarżenia przeciwko czterem osobom o przestępstwo z art. 286 § 1 k.k. i inne. Na szeroką skalę podjęto działania pozakarne w zakresie wytaczania i popierania powództw na rzecz pokrzywdzonych o unieważnienie zawartych umów, w tym o świadczenie usług telekomunikacyjnych.

Kolejnym przykładem nadzorowanego przez Departament do Spraw Przeszeczności Gospodarczej Prokuratury Krajowej postępowania przygotowawczego jest śledztwo Prokuratury Regionalnej w Warszawie sygn. akt RP I Ds 4.2021, dotyczące dystrybucji obligacji GetBack S.A. za pomocą oszukańczych technik sprzedażowych, polegających na wprowadzeniu klientów w błąd co do bezpieczeństwa nabywanych instrumentów finansowych i gwarancji zainwestowanego kapitału.

Podmiotowo postępowanie to dotyczy osób, które bezpośrednio wprowadzały w błąd nabywców obligacji sprzedając im obarczony dużym ryzykiem finansowym produkt bankowy zapewniając, że inwestycja jest tak samo bezpieczna jak lokaty bankowe. Sprzedawcy na ogół kontaktowali się z klientami, którzy posiadali już lokaty, a więc produkt bezpieczny i o gwarantowanym zwrocie kapitału i proponowali im nabycie obligacji korporacyjnych, będących ze swej istoty produktem ryzykownym bez gwarancji kapitału przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Często produkty oferowano osobom starszym, które były zainteresowane wyłącznie bezpiecznym ulokowaniem swoich pieniędzy. Będąc poinformowani o ryzyku związanym z zakupem obligacji nie zdecydowałiby się na przeprowadzenie transakcji.

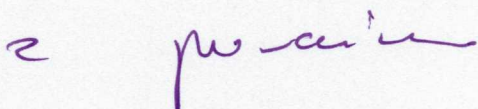

Także na szczeblu Prokuratury Krajowej prowadzono postępowanie przygotowawcze, którego przedmiotem były oszustwa na szkodę seniorów. Pomorski Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przeszeczności Zorganizowanej i Korupcji nadzorował śledztwo sygn. akt PK VIII WZ Ds 45.2019 dotyczące oszustw popełnianych metodą „na policjanta” przez członków zorganizowanej grupy przestępczej działających na terenie Polski i Wielkiej Brytanii.

*Modus operandi* sprawców polegał na wytypowaniu ofiar w podeszłym wieku i wykonywaniu do nich połączeń telefonicznych, podczas których podawano się za funkcjonariuszy Policji i innych służb oraz informowano o prowadzeniu akcji policyjnej przeciwko grupie hakerów włamujących się na konta bankowe. Po zdobyciu zaufania rozmówcy osoba podająca się za funkcjonariusza Policji oświadczała, że celem zabezpieczenia oszczędności konieczne jest ich przelanie na bezpieczny rachunek Policji lub Prokuratury. W rzeczywistości były to rachunki bankowe założone w placówkach bankowych na terenie Polski przez osoby współdziałające z grupą przestępczą.

W wyniku dokonanych przestępstw poszczególni pokrzywdzeni, zazwyczaj osoby w podeszłym wieku, doprowadzeni zostali do niekorzystnego rozporządzenia środkami finansowymi w wysokości od kilkunastu do kilkuset tysięcy złotych. Sprawcy doprowadzili do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w łącznej kwocie ponad 2 500 000,- zł, przy czym kwotę ponad 600 000,- zł zdołano odzyskać w wyniku zastosowanych blokad na rachunkach bankowych.

Dotychczas w tej sprawie zapadły wyroki skazujące wobec dwóch osób.

Odnosząc się do zagadnienia przeciwdziałania popełniania przestępstw na szkodę seniorów oraz sposobów ich unikania niewątpliwie istotną rolę mogą pełnić działania prewencyjne o charakterze informacyjnym, do których zaangażowane powinny być nie tylko organy państwa, ale i również środki masowego przekazu, pracownicy opieki społecznej i przedstawiciele innych podmiotów mających bezpośredni kontakt z osobami starszymi oraz członkowie ich rodzin i opiekunowie, przekazując im informacje o istniejących zagrożeniach oraz wskazując na potrzebę daleko posuniętej ostrożności w kontaktach telefonicznych, internetowych czy bezpośrednich z osobami, których tożsamość nie jest znana lub nie została potwierdzona.

  
  
Bogdan Świączkowski